

Maktmedel, konfliktskapare eller enande faktor? Vattnets roll i Mellanöstern

Rapport från seminarium under Almedalsveckan

Tid: Tisdagen den 30:e juni kl 8.30 – 10.30

Plats: Café Amalia, Hästgatan 3, Visby

Medverkande:

Anders Jägerskog, Project director, Stockholm International Water Institute (SIWI)

Henrik Fröjmark, Handläggare för freds- och säkerhetsfrågor, fokus Mellanöstern
Svenska Kyrkan

Anders Wijkman, Europaparlamentariker

Heidi Avellan, Politisk chefredaktör Sydsvenskan

Niklas Ekdal, Journalist och fd politisk chefredaktör på Dagens Nyheter

Karin Lexén, Chef Swedish Water House (SWH)

Karin Lexén, chef för Swedish Water House inledde med konstaterandet att Mellanöstern och Norra Afrika (MENA) är ett av de områden i världen som har störst problem med vattenbrist och samtidigt stora politiska spänningar. Stockholm International Water Institute (SIWI) har därför funderat på vilken roll vattnet har i konflikten mellan Israel och Palestina och i området runtomkring. Dagens seminarium anordnas även av Svenska Kyrkan som arbetat länge i regionen och har insikt om hur det är att leva i den svåra situation som råder i området.

Anders Jägerskog, Project Director, SIWI: Israel och Palestina delar inte Jordanfloden, de delar grundvattenströmmar. Så vattenkonflikten i detta område gäller grundvatten, varav Israel har ca 80% och Palestina 20%. Detta är en orättvis fördelning, det är främst Israel som kontrollerar vattnet.

Det finns fler avtal om vatten i området. Ett avtal slöts mellan Israel och Jordanien, som en del av fredsavtalet från 1994. Vattenfrågan finns också med som en del i Osloöverenskommelsen från 1993 och i det interimsavtal som slöts mellan Israel och Palestina 1995. Dessa avtal bör dock ses som överspelade då de förhandlades fram med sikten inställt på en fullständig överenskommelse mot slutet av 90-talet.

En gemensam vattenkommitté har satts ihop mellan Israel och den palestinska myndigheten. Denna kommitté har fungerat under de olika delarna av konflikten. Problemet är att Israel har rätt att ändra beslut från kommittén, särskilt om besluten anses hota Israels nationella säkerhet. Civilsamhället har också startat fungerande initiativ. Ett samarbete mellan kommuner som har gett bra resultat, etablerades med hjälp av Friends of the Earth.

Området kring Israel och Palestina lider av ett överutnyttjande av resurserna. Döda havets nivå sjunker. Örenat avloppsvatten släpps ut i Jordanfloden. Man leder av för mycket vatten ur Tiberiasjön. Bristen på en överenskommelse som gäller hela Jordanfloden är en del av förklaringen. Men PLO:s vattenexperter har utarbetat ett förslag för vattenanvändning som både Israel och Palestina skulle kunna vinna på. Det bygger på en effektiviserad användning av vatten, och en gradvis utjämning av hur mycket de båda parterna använder av grundvattnet.

Samarbete kring vatten är inte lika laddat i detta område, som andra typer av samarbete. Därför kan samarbete kring användas för att främja samarbete även inom andra, svårare frågor i regionen.

Henrik Fröjmark, handläggare, fred, säkerhet och mänskliga rättigheter, Svenska Kyrkan

Svenska Kyrkan vill bidra till en rättvis fred baserad på internationell rätt. Politiska lösningar behövs i Mellanöstern. Men det kan vara bra att också utarbeta praktiska lösningar under tiden, trots att det kan finnas problem med detta. Projekt som syftar till att göra en orättvis situation uthärdlig, kan vara laddade för att de kan uppfattas försena en politisk lösning. Man måste väga den politiska effekten mot humanitära behov.

Området i Israel och Palestina är mycket splittrat med bl a checkpoints och bosättningar. Det är mycket komplicerat att bygga vattenledningar eller annan infrastruktur över dessa olika former av gränser. För Israel är dessutom vatten ett vitalt säkerhetsintresse, varför de vill kontrollera vattenresurserna. I takt med att vattenbristen omöjliggjort palestiniernas traditionella jordbruk har befolkningen ökat mycket i några av Västbankens befolkningscentra. Stora delar av det palestinska området saknar tillgång till vatten. Israeliska vattenbolaget stänger av tillförseln under sommaren för att säkra det egna vattnet. Då måste folk köpa vatten från tankar på lastbilar. Rörelserestriktioner hindrar också handel med de varor palestinierna producerar.

Praktiska lösningar som vi jobbar med är bl a att utbilda i sanitet, eftersom rent vatten är beroende av hygien, och att effektivisera vattenanvändningen i jordbruket. Genom att satsa på mindre vattenslukande grödor och använda enkla och urgamla tekniker som regninsamling kan situationen förbättras. Problemet är inte brist på vare sig pengar eller expertis, utan den politiska situation som leder till orättvis fördelning av vattenresurserna. En positiv oplanderad effekt av att jordbruket inte fungerar väl, är dock att fler palestinska barn skickas till universitet istället och blir mer och mer utbildade.

Paneldebatt

Anders Jägerskog, Project director, Stockholm International Water Institute (SIWI)

Henrik Fröjmark, Handläggare för freds- och säkerhetsfrågor, Svenska Kyrkan

Anders Wijkman, Europaparlamentariker

Heidi Avellan, Politisk chefredaktör Sydsvenskan

Niklas Ekdal, Journalist och fd politisk chefredaktör på Dagens Nyheter

Peter Weiderud, riksdagsledamot, Socialdemokraterna

Niklas Ekdal: Vi har fått en nedslående bild av regionen. Men det är samarbete om konstbevattning som har skapat civilisationen i området. Det är djupt mänskligt att söka

lösningar på denna typ konflikter. Men jag har svårt att se en isolerad lösning på vattenproblemet. Att jordbruket går sämre kanske också beror på att urbanisering och utveckling ändå är framtiden.

Heidi Avellan: Jag har svårt att se att vatten skulle vara en nyckel till lösning på den politiska konflikten. Den är för komplicerad. Tilltagande klimatförändring och torra områden som växer i många områden i världen gör att vattenteknologi kommer behövas mer. I Australien har man lärt sig utnyttja vattnet mer sparsamt. Kanske ska man inte odla apelsiner och tomater i mellanöstern. Kanske bör vi inte köpa dem?

Peter Weiderud: Grundproblemet är att ena parten tar sig rättigheter på den andras bekostnad. Men det är hoppfullt att vattenkommittéerna kunnat jobba. Björklund sade igår att huvudproblemet i området är regimskiftet i Iran. Det är okänt att inte ta upp Israels ockupation överhuvudtaget. En politisk lösning måste till, baserad på resolution 242 om palestiniernas rätt till eget land.

Anders Wijkman: EU har inte lika stort politiskt inflytande i regionen som USA. Oavsett den politiska konflikten vore vattenförsörjning ett problem givet befolkningsökningen t ex. Vad ska man producera här? Jag tycker strategier och en långsiktig bild saknas. Den här typen av ockupation decennium efter decennium kan inte ligga i Israels intresse på lång sikt. Den prekära vattensituationen kanske är en del av att inse att lösning krävs. EU kan spela en roll genom t ex genom att främja projekt med t ex solkraftverk. När odlingsmarken inte räcker till för att vattnet blir knappare kan krig mellan stammar uppstå vilket har hänt i Darfur. Jag är även orolig för den tibetanska plattan.

Niklas Ekdal: Jord och vattenresurser hänger hop. Folkökning och vattenproblem skulle finnas oavsett vad Israel gör. Vi måste komplicera den gängse bilden av att ockupationen är det enda problemet. Ockupationen är också ett problem för Israel självt. De behöver raka vattenledningar.

Peter Weiderud: Det var ett misstag att följa med i den politiska beskrivning som Israel och USA skapade efter det palestinska valet och inte erkänna den palestinska regeringen. Fatah skapade också denna bild av den valda regeringen. Alla aktörer i området, Jordanien, Israel, USA för att demonisera islam, och EU gick i fällan utan ett egenintresse.

Anders Wijkman: EUs utrikes- och säkerhetspolitik tar bara stora steg framåt efter misslyckanden och kriser, som på Balkan t ex. Vi måste minnas att området är inringat av stater som är diktaturer med spänningar sinsemellan vilket gör uppgiften svårare. Men vattenfrågan är en tidsinställd bomb, som måste lösas.

Heidi Avellan: Israel har ett legitimt säkerhetsintresse. Hamas är ingen vanlig demokratisk vald regim, de accepterar inte Israels existens. I hela den komplexa bilden men MENA ingår också Iran - alla bitar måste finnas med. Det är svårt med gemensam utrikespolitik i EU för de flesta länder vill inte ha det.

Niklas Ekdal: Det är svårt för EU att spela en konstruktiv politisk roll, för de har inte de påtryckningsmedel som USA har att rubba Israels position.

Anders Wijkman: EU har ett historiskt ansvar, men vi kan inte ha överdrivna förväntningar.

Peter Weiderud: Oförmågan att förstå den andres perspektiv präglar vår syn på konflikten. Det är en kolonial hållning att vi förstår israeler bättre.

Frågor från publiken:

Jacob Risberg, Svenska kyrkan: en israel använder 250 liter vatten per dag, en palestiniere 50 liter/dag. Hur vettigt är det att subventionera grönsaksodlingar för export?

Niklas Ekdal: subventionerad tomatexport är inte framtiden. Men det finns många liknande exempel i världen. Saudiarabien exporterar t ex vete.

Heidi Avellan: 'Dumbommen bor hos grannen' är ett bra franskt uttryck. Det är lättare att kritisera Israel än att titta på vår egen vattenanvändning.

Erik Lysen, Svenska kyrkan: EU bör hålla en låg profil för att locka in Israel i den politiska diskussionen. Associeringsavtalet ligger på bordet.

Anders Wijkman: Associeringsavtalet är endast uppbyggt kring flödet av pengar. Hur ska man få någon att ta ansvar för helhetssynen?

Anders Högmark, moderaterna och EU: Vad lär vi av historien, och vad som är konfliktlösande eller konfliktskapande?

Anders Wijkman: lösning måste vara baserad på balans. Gamla avtalskonstruktioner i Nilenområdet svåra ändra på.

Kvinna till kvinna: Civilsamhället och fredskapande krafter i Israel måste komma in, det går att stödja.

Niklas Karlsson, FN- förbundet: EU kan vara en modell för hållbar utveckling. Men detta område har varit konfliktfyllt i tusen år, är det hybris att tro vi kan få till en lösning snart?

Peter Weiderud: Det är inte hybris att värna folkrätten.

Niklas Ekdal: Konflikten har funnits länge, men detta är civilisationens vagga. Det börjar med samarbete kring vatten. MENA är ett mikrokosmos av planeten. Det är inte konstigt att Israels fredsaktivister har svårt att acceptera idén att avstå från land, så länge de utsätts för raketbeskjutning.

Heidi Avellan: Jag är pessimistisk. Min vän, en engagerad fredsaktivist tycker att civilsamhället tagit ett steg tillbaka, det är mer hat nu. Men optimismen finns i EUs mjuka makt; att anständighet krävs för att få vara med.